

Terepasztali modellezés

Településfejlődés

(10. osztály)

Készítette: Magyar Anett, földrajz szakos tanárjelölt, 2018

1. Tantervi háttér

A 9-10. osztályos kerettantervekben a téma a *Társadalmi folyamatok a 21. század elején* tematikai egységhez kötődően jelenik meg. Előzetesen a diákok megismerik a települések szerepköreit és konkrét példákat ismernek meg ehhez kapcsolódóan. Ezen témakörhöz kötődően pedig a települések csoportosítása történik meg különböző szempontok alapján, további példák behozatala történik meg különböző szerepkört betöltő településekre és a szerepkörök átalakulására. Ennél a témakörnél lényeges, hogy a diákok lássák azt, hogy milyen tényezők befolyásolják a falvak és a városok fejlődését, milyen módon zajlik le ez a folyamat az egyes területekhez kötődően. Ehhez kapcsolódik az urbanizáció fogalmának megismerése; a városodás és a városiasodás kapcsolatának megértése. A téma kapcsolódik a történelem órák anyagához is, mivel az urbanizáció jellemzőiről az egyes korokhoz kötődően számos ismeretet szereznek a diákok, melyek hozzájárulnak ahhoz, hogy rendszerezni tudják a témához kötődő folyamatokat, valamint, hogy jobban megértsék a napjainkban lezajló változásokat az egyes települések szerepéhez, azok átalakulásához kötődően.

2. A bemutatás leírása

A bemutató során a településfejlődést befolyásoló tényezők feltárása és szemléltetése történik meg terepasztalon elsősorban hazai, illetve közép-európai példák behozatalával. A településfejlődés bemutatása megtörténik a térbeli és az időbeli változásokhoz kötődően egyaránt, illetve az egyes szerepkörök változása, bővülése kerül kiemelésre.

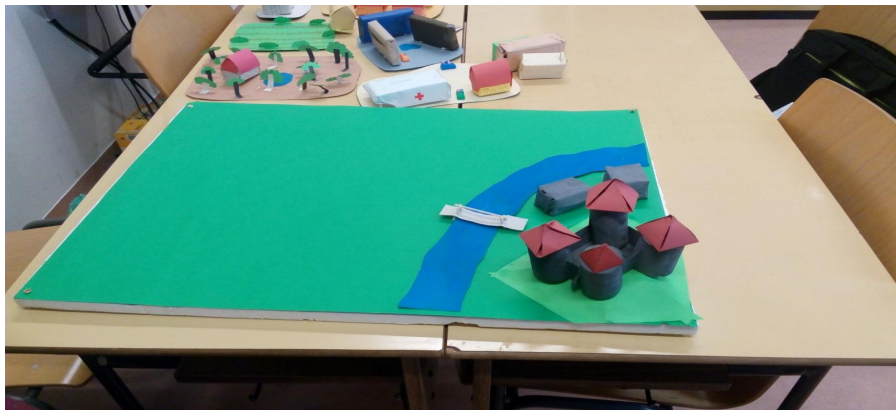
I. A téma bevezetése a terepasztalon lévő elemekhez kötődően történik meg. Ennek során feltárássra kerül, hogy az egyes korokban milyen telepítő tényezők voltak jelen, mekkora szerepe volt ezeknek.

- Mit gondoltok, milyen típusú területeken jöttek létre elsősorban települések? (példák: eltérő adottságokkal rendelkező tájak, szállítási útvonalak mentén, kedvező éghajlati adottságokkal rendelkező területeken)
- Milyen szempontokat vettek figyelembe az egyes korokhoz kötődően? (példák: katonai-védelmi szempontok, gazdasági szempontok [kereskedelem, nyersanyag])
- Szerintetek milyen tényezők vannak jelentős mértékben hatással a települések fejlődésére napjainkban? (ehhez kapcsolódóan megbeszélésre kerül, hogy mely korábban fontos tényezőknek van ma is jelentős szerepe és mely területekre igazak ezek, illetve a napjainkban leginkább megfigyelhető folyamatok kerülnek kiemelésre [például a turisztikai vonzerő szerepének növekedése, a természetes szaporodás/fogyás, ki- illetve bevándorlás])

II. A bemutató következő részében szemléltetésre kerül, hogy az újkort megelőzően jellemzően milyen tájalelemekhez köthető az egyes települések fejlődése, milyen

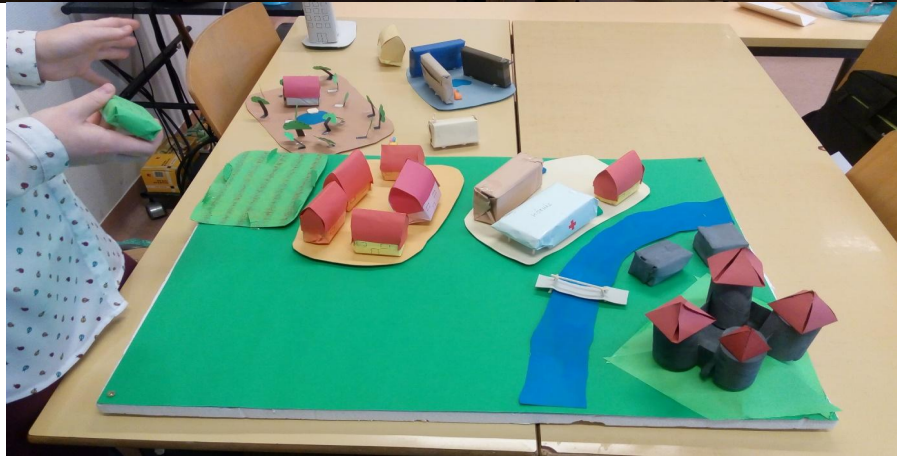
funkciókat töltenek be a települések egyes részei, hogyan változtak ezek térben és időben, és milyen tényezőktől függ ez a folyamat. Ennek szemléltetése a terepasztalon történik meg, melyen megjelennek az egyes tájelemek. Ilyen a vár és a domb mellett a lakott terület, a szántóföld, az erdő. Ezek térbeli elhelyezése mellett megtörténik annak szemléltetése, hogy milyen jellegű (gazdasági) tevékenységek folyhattak az egyes területeken (növénytermesztés, állattenyésztés, fakitermelés, a lakott terület szerepe kulturális [vallási] és árucseré [kereskedelmi] szempontból).

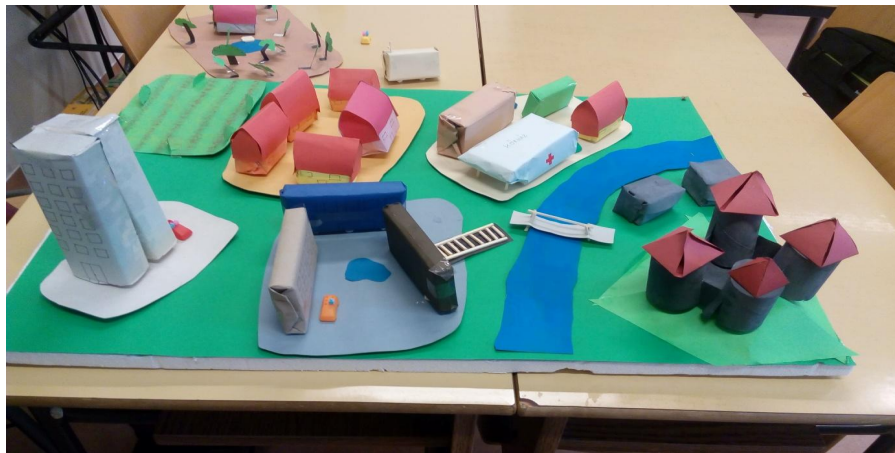
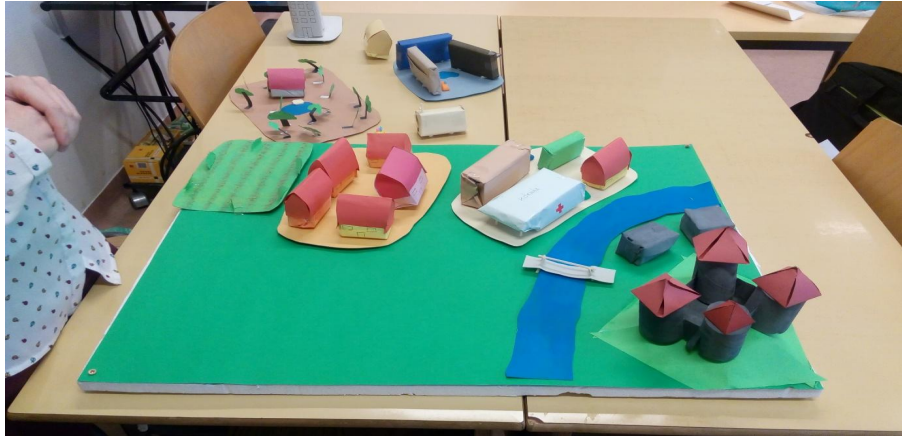
- Az újkort megelőzően milyen típusú településeket ismertek? (példák: jobbágyfalvak, mezővárosok, bányavárosok)
- Az újkori változásokat megelőzően milyen elemeket tudtok felsorolni a településekhez kötődően? (példák: lakott terület, szántóföld, erdő)
- Hogyan helyeznétek el ezeket térben?

III. A településfejlődésre ható tényezők feltérképezése történik meg az újkorhoz és a jelenkorhoz kötődően. A modell segítségével bemutatásra kerül, hogy milyen módon változhat egy település térbeli kiterjedése, mi befolyásolja ezt, milyen új szerepkörök jelennek meg, mik kerülnek előtérbe. A modellezés során bemutatásra kerül az erdőterület csökkenése, a lakott terület méretének növekedése, a szerepkörök bővülése (vasúthálózat megjelenése, ipari létesítmények számának növekedése; ipartelep megjelenése, a szolgáltatások bővülése [kórház, iskola, pénzügyi szolgáltatáshoz kötődően például a bankok számának növekedése]). Ezek térbeli elhelyezkedésének modellezése mellett példák behozatala történik meg napjainkhoz kötődően. A modellezés során fontos kiemelni, hogy egy adott létesítmény (például egészségügyi intézmény, iskola) egy település több pontján is jelen lehet.

- Milyen eseményeket tudtok mondani az újkortól kezdődően, ami befolyásolta a települések fejlődését? (ipari forradalom; gyárak, vasúthálózat)
- Milyen demográfiai folyamatok zajlottak le Európa jelentős részén a 19. században, ez hogyan hatott egy ezáltal érintett település képére?
- Hogyan jelenítenétek meg az előbb megbeszélt szerepköröket térben az egyes létesítményekhez kötődően?

IV. A településfejlődéshez kötődő folyamatok modellezésének összegzése történik meg. Ennek során az egyes szerepkörökhöz kapcsolódóan csoportosításra kerül, hogy a mezőgazdasághoz, az iparhoz vagy a szolgáltatásokhoz sorolható, illetve az infrastruktúra fogalma is megbeszélésre kerül az egyes funkciókhoz kötődően (például az iskola épülete, vasút).

3. A feladatkörnyezet bemutatása időtervvel

<i>Idő</i>	<i>Tevékenység</i>	<i>Szükséges eszközök</i>
6'	<p>A téma bevezetése (a településfejlődés bemutatása, szemléltetése elsősorban hazai, illetve közép-európai példák behozatalával történik meg). Egy történelmi térkép és egy Google Maps szelvény összehasonlítása saját (vagy egyéb közeli nagyobb) településhez kötődően tanári kérdések segítségével.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Milyen jellegű területeket ismertek fel az egyes térképeken? (példák: lakott terület, szántófield, erdő) - Milyen különbségek figyelhetők meg a két szelvény között? (pl. a lakott terület nagyságának növekedése, az erdőterület csökkenése) - Mit gondoltok, milyen típusú területeken jöttek létre elsősorban települések? (pl. eltérő adottságú tájak, szállítási útvonalak mentén, kedvező éghajlati adottságokkal rendelkező területeken) 	<p>Számítógép, projektor, kivetített térképszelvények, falitábla, kréta, füzet, íróeszköz</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - Milyen szempontokat vettek figyelembe az egyes korokhoz kötődően? (pl. katonai-védelmi szempontok, gazdasági szempontok [kereskedelem, nyersanyag]) - Szerintetek milyen tényezők vannak jelentős mértékben hatással a települések fejlődésére napjainkban? (ehhez kapcsolódóan megbeszélésre kerül, hogy mely korábban fontos tényezőknek van ma is jelentős szerepe és mely területekre igazak ezek, illetve a napjainkban leginkább megfigyelhető folyamatok kerülnek kiemelésre [például a turisztikai vonzerő szerepe, természetes szaporodás/fogyás, ki- illetve bevándorlás]). 	
5'	<p>A csoportos munkában végzett modellezés előkészítése tanári kérdések és táblázatos rögzítés segítségével.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az újkort megelőzően milyen típusú településeket ismertek? (pl. jobbágyfalvak, mezővárosok, bányavárosok) - Az újkori változásokat megelőzően milyen elemeket tudtok felsorolni a településekhez kötődően? (pl. lakott terület, szántófield, erdő) 	Táblázat minden tanuló számára, íróeszköz
6'	<p>A településfejlődéshez kötődően a diákok 4-5 fős csoportokban modellezik az egyes térbeli és időbeli folyamatokat az újkori változásokat megelőzően. Először a terepasztal és az ahhoz kapcsolódó tereptárgyak, eszközök (ezeket megkapják a tanulók vagy az órára való felkészüléshez kötődően előzetes megbeszélés alapján ők készítik el az egyes elemeket) segítségével modellezik, hogy milyen tájelemek kötődnek a településfejlődéshez az előbb megbeszéltek alapján, ezek hogyan helyezkednek el térben egymáshoz képest (valamint a terepasztalon megjelenített táj adottságaihoz alkalmazkodva). Az egyes elemek mellett azt is rögzítik táblázatos formában, hogy milyen funkciók, illetve milyen tevékenységek kapcsolódnak ezekhez.</p>	A kiosztott táblázatok, Csoportonként: modellezéshez szükséges eszközök (terepasztal, tereptárgyak [például: lakóházak, erdő, szántófield, templom], zsírkréta a kereskedelmi útvonal(ak) bejelöléséhez),
5'	<p>A csoportban végzett modellezés és táblázatos rögzítés kiegészítésének megbeszélése, a csoportok munkái közötti hasonlóságok és különbségek elemzése.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mely gazdasági tevékenységeket tudjátok hozzákapcsolni a megbeszéltek egyes elemekhez? (pl. növénytermesztés, fakitermelés, kereskedelem) 	Falítábla, kréta, füzet, íróeszköz, csoportonként: a terepasztalon elkészített modell és a kitöltött táblázatok
5'	<p>A modellezés következő részének előkészítése tanári kérdések és táblázatos rögzítés segítségével:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Milyen eseményeket tudtok mondani az újkortól kezdődően, ami befolyásolta a települések fejlődését? (ipari forradalom; gyárak, vasúthálózat) - Milyen demográfiai folyamatok zajlottak le egykor, ez hogyan hatott a település képére? - Milyen új szerepkörök, gazdasági tevékenységek jelentek? 	Táblázat minden tanuló számára, íróeszköz

6'	A diákok új elemek, tereptárgyak behozatalával (melyeket ők készítettek vagy a tanár biztosítja) a terepasztalon modellezzik, hogy milyen módon változhat egy település térbeli kiterjedése, mi befolyásolja ezt, milyen új szerepkörök jelennek meg, mik kerülnek előtérbe. Ennek során szemléltetésre kerül az erdőterület csökkenése, a lakott terület méretének növekedése, a szerepkörök bővülése (vasúthálózat megjelenése, ipari létesítmények számának növekedése; ipartelep megjelenése, a szolgáltatások bővülése [kórház, iskola, pénzügyi szolgáltatáshoz kötődően a bankok számának növekedése]). A változások mellett táblázatos formában rögzítik, hogy milyen új táji elemek, illetve szerepkörök, gazdasági tevékenységek jelennek meg.	Csoportonként: modellezéshez szükséges eszközök (terepasztal, tereptárgyak [például: lakóházak, vasút, iskola, kórház, bank], zsírkréta a fő közlekedési útvonal(ak) bejelöléséhez), táblázat
5'	A csoportban végzett modellezés és a táblázatos rögzítés megbeszélése, a csoportok munkái közötti hasonlóságok és különbségek elemzése. - Mely funkciók szerepe csökkent, melyek kerültek előtérbe? (szolgáltató szektor szerepének növekedése és a mezőgazdasági szektor szerepének csökkenése a gazdasági és a foglalkozási szerkezetben)	Falitábla, kréta, füzet, íróeszköz, csoportonként: a terepasztalon elkészített modell és a kitöltött táblázatok
5'	Összefoglalás halmazábra segítségével. Az egyes szerepkörökhöz kapcsolódóan csoportosításra kerül, hogy a mezőgazdasághoz, az iparhoz vagy a szolgáltatásokhoz sorolható, illetve az infrastruktúra fogalma is megbeszélésre kerül az egyes funkciókhoz kötődően (például az iskola épülete, vasút).	Falitábla, kréta, füzet, íróeszköz

4. Várható ismereti és képességi eredmények

A településfejlődés terepasztalon történő modellezése során előkerülnek azok a tényezők, amik segítik, hogy település jöjjön létre az adott területen, illetve az is szemléltetésre kerül, hogy milyen funkciók voltak fontosak az egyes korokban, melyeknek értékelődik fel napjainkban a szerepe az egyes területekhez kötődően. Valamint a szerepkörök változásának, területi megjelenésének modellezése példák behozatalával történik meg. Így az előzetes ismeretek felelevenítése és az új anyag feldolgozása mellett a térben való tájékozódás és a kifejezőkészség fejlesztése is megtörténik. A modellezéshez kapcsolódó feladat kötődik még az anyanyelvi kommunikáció, illetve a természettudományos és technikai kompetencia fejlesztéséhez.

5. Felhasznált irodalom

- Arday István, Kőszegi Margit, Makádi Mariann, Sáriné Gál Erzsébet, Ütőné Visi Judit: Földrajz 10. tankönyv. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2018.
- Makádi Mariann, Horváth Gergely, Farkas Bertalan Péter: Vizsgálati és bemutatási gyakorlatok a földrajztanításban. 2013.
- Kerettantervek – Földrajz 9-10. évfolyam

- http://geogo.elte.hu/images/downloads/2_Dokumentumok/2.2_Kozoktatatasi_tantervek_kovetelmenyrendszerek/Kerettantervek/Kerettanternv_Foldrajz_9-10_gimnazium.pdf
- http://geogo.elte.hu/images/downloads/2_Dokumentumok/2.2_Kozoktatatasi_tantervek_kovetelmenyrendszerek/Kerettantervek/Kerettanternv_Foldrajz_9-10_szakkozepiskola.pdf